

Förvaltningsplan för flodkräfta (*Astacus astacus*) i Örebro län

Länsstyrelsen
Örebro län

Länsstyrelsen – en samlade kraft

Sverige är indelat i 21 län och varje län har en länsstyrelse och en landshövding. Länsstyrelsen är regeringens ombud i länet och ska både förverkliga den nationella politiken och samtidigt ta hänsyn till regionala förhållanden och förutsättningar. Länsstyrelsen är alltså en viktig länk mellan länets kommuner och dess invånare å ena sidan och regeringen, riksdagen och de centrala myndigheterna å den andra sidan.

Titel: Förvaltningsplan för flodkräfta (*Astacus astacus*) i Örebro län

Utgivare: Länsstyrelsen i Örebro län

Författare: Tomas Schön, Cecilia Journath Pettersson

Kontaktperson: Tomas Schön

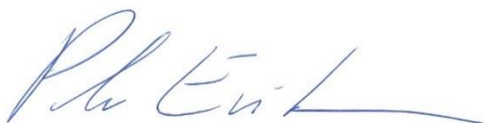
Diarienummer: 511-5771-17

Publikationsnummer: 2018:24

Bilder: Tomas Schön

Förord

I Sverige finns en lång tradition av att äta kräftor som sträcker sig tillbaka till 1500-talets kungligheter. Vad som på den tiden var förbehållet samhällets toppskikt är nu tillgängligt för allmänheten. Vare sig man fiskar själv eller köper frysta kräftor i affären är den årliga kräftpremiären något som uppmärksammas av många. Från att tidigare ha varit en allmänt förekommande och kommersiellt fiskad art är den inhemska flodkräftan nu hotad. Sedan introduktionen av signalkräfta och därmed kräftpest till svenska vatten har bestånden av flodkräfta decimerats till att de idag endast förekommer på några få ställen i länet. Detta medför att flodkräftan är akut hotad och vi har genom EU:s Art- och habitatdirektiv ett nationellt ansvar att säkra dess fortlevnad. Arbetet med att bevara kvarvarande bestånd kommer vara utmanande och likväl avgörande om vi ska kunna undvika att arten utrotas.

Peder Eriksson
Enhetschef
Enheten Vatten och naturmiljö

Innehåll

Inledning	6
Målsättning och syfte	6
Historik	7
Nuläget i Örebro län	8
Flodkräfta	8
Signalkräfta	8
Åtgärdsbehov	8
Åtgärder	9
Kunskapsuppbyggande	9
Fysisk påverkan	9
Bilda skyddsområden	9
Information och rådgivning	10
Referenser	11

Inledning

I Sverige finns det två arter sötvattenskräfta, den inhemska flodkräftan och den nordamerikanska signalkräftan. För att ersätta kräftpestdrabbade flodkräftor planterades det ut signalkräftor i svenska vatten med början under 1960-talet. Vad man då inte visste var att signalkräftor är bärare av kräftpest men även resistenta mot sjukdomen. Dödligheten är däremot alltid hundraprocentig för smittade flodkräftor vilket har gjort att många svenska bestånd av flodkräftor slagits ut då de saknar motståndskraft mot sjukdomen. Flodkräftan har även drabbats av effekterna från försurning, övergödning, miljögifter, vattenreglering och annan fysisk påverkan i vattendrag samt predation från framförallt mink.

Under det senaste århundradet har förekomsten av flodkräfta minskat dramatiskt. Totalt sett bedöms beståndet i Sverige ha minskat med 95 % och i Örebro län återfinns arten idag endast i ett fåtal vatten. Flodkräftan är klassad som akut hotad i den svenska rödlistan sedan 2015 och finns även listad i EU:s Art- och habitatdirektiv, vilket innebär att Sverige har ett nationellt ansvar att förvalta beståndet.

De bevarandestrategier som beskrivs i denna förvaltningsplan utgår från de åtgärder som prioriteras inom åtgärdsprogram för hotade arter (ÅGP). Arbetet med ÅGP är ett av Naturvårdsverkets och Havs- och vattenmyndighetens verktyg för att tillsammans med länsstyrelserna och andra berörda aktörer arbeta för att rädda hotade arter och deras livsmiljöer. Flodkräftan är en av de arter som ingår i arbetet. Att bilda skyddsområden för flodkräfta omnämns i ÅGP som en speciellt viktig åtgärd för att bevara arten, framförallt i de sydliga länen.

Länsstyrelsen har möjlighet att, enligt Förordningen (1994:1716) om fisket, vattenbruket och fiskerinäringen, instifta skyddsområden för flodkräfta. För att avsätta skyddsområden krävs att länsstyrelsen upprättat en förvaltningsplan som godkänts av Havs- och vattenmyndigheten (2 kap. 10 § SFS 1994: 1716).

Målsättning och syfte

Målet med förvaltningsplanen och bevarandestrategin är att långsiktigt bevara och utveckla de flodkräftbestånd som finns kvar i Örebro län. Samverkan med berörda fiskerättsägare är av största vikt för en långsiktig och hållbar förvaltning av flodkräftan. Därför beskrivs inte tänkbara åtgärder i detalj i förvaltningsplanen. Arbetet bör i stället bedrivas tillsammans och i dialog med berörda fiskerättsägare, genom till exempel områdesspecifika åtgärdsplaner. Målsättningen är att på sikt öka antalet förekomster med flodkräfta samt att, där så är möjligt, återskapa ett hållbart fiske efter flodkräfta. Förhoppningsvis bidrar en ökning av antalet välmående flodkräftbestånd till att intresset, och därmed risken, för illegala utsättningar av signalkräftor minskar.

Förvaltningsplanen syftar huvudsakligen till att beskriva vilka åtgärder som är viktigast att genomföra för att bevara flodkräftan i Örebro län samt att möjliggöra bildande av skyddsområden.

Historik

Flodkräftan är den enda sötvattenslevande storkräfta som förekommer naturligt i Sverige. Den antas ha invandrat till Skandinavien för drygt 10 000 år sedan. Traditionen att äta och fiska kräftor går tillbaka till 1500-talet, men det var först i slutet av 1800-talet som traditionen spred sig till den breda allmänheten. Kräftpest orsakas av den parasitiska sötvattensvampen *Aphanomyces astaci*. Svampen, som man tror kommer från Amerika, upptäcktes i Europa på 1860-talet där den under sin framfart angrep många inhemska europeiska kräftarter. Kräftpesten kom till Sverige år 1907 i samband med import av finska flodkräftor. När man upptäckte att många kräftor hade dött under transporten dumpades hela lasten i Mälaren. Vad man då inte visste var att man i och med detta introducerade den mycket smittsamma kräftpesten till Sverige. Detta samtidigt som intresset för kräftor och kräftfiske växte sig allt större.

Tidigt påbörjades försök att återintroducera flodkräfta i pestdrabbade vatten. I en del fall var utplanteringen av flodkräftan framgångsrik och resulterade i livskraftiga bestånd, medan åtgärderna var allt som oftast antingen resultatlösa eller så slog kräftpesten efter en tid återigen ut bestånden. Starka önskemål fanns därför från fiskerättsägare, politiker, fiskare och tjänstemän att se till att Sverige återfick sitt kräftfiske. Med anledning av detta började man söka efter en annan lämplig art som var resistent mot kräftpest. Efter noggranna övervägningar bestämde man sig för att introducera den nordamerikanska signalkräftan (*Pacifastacus leniusculus*) till Sverige. Signalkräftan valdes då arten är motståndskraftig mot kräftpest, men också för att den i många avseenden liknar flodkräftan (ekologiskt, utseende-, storleks- och framförallt smakmässigt). I slutet av 1960-talet påbörjades utsättningar av signalkräfta i Sverige. I slutet av 1970-talet och fram till 1994 gavs regelmässigt tillstånd ut för utsättning av signalkräfta i pestdrabbade vatten. När signalkräftans negativa påverkan på landets kvarvarande flodkräftbestånd börjar uppmärksammas, skärptes lagstiftningen.

- 1988 förbjöds utplantering av signalkräfta i vatten med fiskbara bestånd av flodkräfta
- 1994 förbjöds utplantering av signalkräfta i vattenområden där signalkräfta sedan tidigare saknas.
- 2001 förbjöds utplantering av signalkräfta i alla vatten, med undantag av vatten där tidigare tillstånd finns.
- 2015 började en ny EU-förordning om invasiva arter gälla. EU kräver förslag på åtgärder för att förhindra spridning av signalkräftan.
- 2016 från 3 augusti gäller utsättningsstopp av signalkräfta, vilket även gäller förstärkningsutsättning i lokaler med lagliga signalkräftor.

För att ytterligare bromsa den negativa trenden för flodkräftan, tog Naturvårdsverket och Fiskeriverket fram det första åtgärdsprogrammet för flodkräfta 1998.

Nuläget i Örebro län

Flodkräfta

I dagsläget saknas en aktuell bild över hur många flodkräftsvatten som finns i Örebro län. För att utröna förekomst av flodkräfta genomfördes åren 1995 och 2005 ett par brevundersökningar där fiskevattenägare, fiskevårdsområdesföreningar och andra som kan tänkas ha kunskap om kräftförekomst har tillfrågats. Det visade sig då att under en tioårsperiod hade flodkräftan försvunnit från 80 % av de tidigare kända sjöarna och vattendragen. Därefter har ett antal provfiske genomförts, några nya förekomster av flodkräfta har påträffats och några har försvunnit. Idag uppskattas antalet flodkräftsvatten i Örebro län till som mest 20 stycken.

Signalkräfta

Vad gäller artens ekologiska roll liknar signalkräftan i många avseende flodkräftan. I vatten där flodkräftor numera saknas kan det därför antas att signalkräftan tagit över artens roll i ekosystemet. Signalkräftan är av stor socioekonomisk betydelse och arten är väl etablerad i länet där man finner den i merparten av vattendrag och sjöar inklusive de stora sjöarna Hjälmarens och Vättern. Mot bakgrund av detta kan det inte anses realistiskt att påtagligt minska artens nuvarande utbredning. Vid brevundersökningen 2005 uppgavs cirka 200 av länets vatten hysa signalkräfta, en siffra som idag sannolikt är betydligt högre.

Signalkräftan utgör en viktig resurs för såväl yrkes- som fritidsfiskare och kräftfiske utgör en del av basen för yrkesfiske i sjöarna Hjälmarens och Vättern. Statistiska centralbyrån värderar förstahandsvärdet på 2016 års yrkesfiske efter kräftor i sjöarna till drygt 28 miljoner kronor.

Vidare lockar allmänhetens tillgång till kräftfiske i Vättern samt upplåtande av fiskerätt på enskilt vatten både turister och fritidsfiskare, något som på många håll kan bidra till den lokala ekonomin.

Åtgärdsbehov

Behovet av åtgärder för att gynna flodkräftor är stort i Örebro län. Arbetet med detta bör i första hand riktas mot att bevara och utveckla de flodkräftsvatten som finns kvar i länet och samtidigt försöka stoppa framtida illegala utsättningar av signalkräfta. För att ta fram underlag för fortsatta åtgärder och bildande av skyddsområden samt att komplettera bilden av flodkräftans utbredning i länet bör ansträngningar riktas mot ny- samt återinventering av sjöar och vattendrag.

Åtgärder

Kunskapsuppbyggande

Då kunskapen om artens utbredning i länet till stor del är inaktuell behövs fler inventeringar av flodkräfta i Örebro län. Inventeringarna bör i första hand genomföras i områden som tidigare pekats ut som potentiella skyddsområden. Även områden där det bedöms som möjligt att flodkräfta kan förekomma och det finns förutsättningar för ett långsiktigt bevarande av arten bör inventeras.

Fysisk påverkan

Ofta lever kräftorna inom ett begränsat djupintervall, 2–3 meter eller ännu mindre. Detta gör arten känslig för förändringar i vattenstånd. Säsongs- och dygnsreglering i sjöar och vattendrag kan därför medföra stora negativa konsekvenser för bestånden. I Örebro län finns uppskattningsvis 600 stycken dammar vilket medför betydande negativa konsekvenser för flodkräftbestånd i både sjöar och vattendrag. Mer eller mindre samtliga vattendrag är även fysiskt påverkade av rensning och kanalisering efter flottningsepoken. Biologisk återställning av vattendrag återställer flodkräftans livsnödvändiga miljöer. Biotopvård återskapar livsmiljöer och förbättrar livsbetingelserna för kräftor. Grovt kan man räkna med att en tillförd sten ger plats för ytterligare en kräfta.

Åtgärdande av vandringshinder och biologisk restaurering av vattendrag bedöms kunna ha stor positiv påverkan på flodkräftbestånd. Samtidigt uppstår synergieffekter med åtgärdsarbete för gynnandet av andra akvatiskt knutna organismer till exempel flodpärlmussla.

Bilda skyddsområden

Den absolut viktigaste åtgärden för ett långsiktigt bevarande av flodkräfta är att hindra den fortsatta spridningen av signalkräfter. Här är ett verktyg möjligheten att bilda skyddsområden kring de viktigaste bestånden i länet. Ett väl fungerande skyddsområde ökar möjligheterna till att begränsa risken för smittspridning av kräftpest på grund av signalkräfter. Det huvudsakliga syftet med att bilda skyddsområden för flodkräfta är att minska risken för spridning av kräftpest.

Inom ett område som har förklarats som skyddsområde är det enligt Förordning (1994:1716) förbjudet att:

- saluhålla, sälja, köpa eller transportera okokta kräftor som inte härrör från området,
- använda fisk som betesfisk i ett annat vatten än där den fångats,
- utan föregående desinficering använda fiskeredskap, båtar, maskiner eller andra föremål som har använts i vatten utanför området,
- utplantera signalkräfta

I samband med enkätundersökningen 2005 pekades ett antal områden ut som vid den tidpunkten ansågs kunna utgöra potentiella skyddsområden. Denna utvärdering är dock inte längre aktuell och behöver revideras inför fortsatt

arbete. Dokumentet kan ändå utgöra en grund för det fortsatta arbetet med skyddsområden i länet.

Information och rådgivning

Ett lokalt engagemang är avgörande för en långsiktig förvaltning av flodkräfta i länet. Lokala informationsmöten med fiskerättsägare, fiskare och lokalbefolkning genomförs och prioriteras till områden som kan bli aktuella som skyddsområden.

En överdriven förväntan på signalkräftans produktivitet är drivkraften bakom många illegala utsättningar. Därför behövs också en bred och återkommande informationsinsats till både fiskerättsägare och allmänhet där man informerar om flodkräftans biologiska och ekonomiska värde samt konsekvenserna av illegala utsättningar av signalkräfta.

Det är även viktigt att informera om att fiske inte utgör ett hot mot artens överlevnad. Möjligheten att fiska flodkräfta ger snarare bättre förutsättningar att bevara arten på lång sikt då det skapar ett lokalt intresse att bevara arten och tjänar på så vis till att på lokal nivå förankra och vinna acceptans för föreslagna åtgärder.

Referenser

1. Artdatabanken, Sveriges Lantbruksuniversitet, Flodkräfta.
<https://artfakta.artdatabanken.se/taxon/100407>
2. Edsman, L och Schröder, S. 2009. Åtgärdsprogram för flodkräfta 2008-2013 (*Astacus astacus*), rapport 5955, augusti 2009, Fiskeriverket och Naturvårdsverket.
3. F-Fakta nr 2003:15 Kräfftiskevård – Hot, möjligheter och bestämmelser. 2003. Fiskeriverket och Fiskevattenägarna.
<https://www.havochvatten.se/hav/uppdrag--kontakt/publikationer/aldre-publikationer/f-fakta/2012-02-08-f-fakta-200315-kräftfiskevard---hot-mojligheter-och-bestammelser.html>
4. Havs- och Vattenmyndigheten. 2017. EU:s förordning om invasiva främmande arter. <https://www.havochvatten.se/hav/fiske--fritid/arter/frammande-arter/eus-forordning-om-invasiva-frammande-arter.html>
5. Jansson, T. 2015. Biotopvårdsmanual för flodkräfta. Hushållningssällskapet Värmland.Länsstyrelsen Värmland publication nr 2015:38.
6. Naturhistoriska Riksmuseet. 2017. Signalkräfta.
<http://www.nrm.se/faktaomnaturenochrymden/djur/rygggradslosadjur/kräftdjur/signalkraftan.196.html>
7. Olsson, K. 2008. Dynamics of omnivorous crayfish in freshwater ecosystems. Lunds University.
8. Pettersson Journath, C. 2006. Flodkräfta i Örebro län 2005, publikation nummer 2006:52, Länsstyrelsen i Örebro län.
9. Statens veterinärmedicinska anstalt, Sjukdomar hos kräftor.
<http://sva.se/djurhalsa/fisk/kraftor-och-kraftsjukdomar?lid=24734>

Länsstyrelsen
Örebro län

Länsstyrelsen i Örebro län
Stortorget 22, 701 86 Örebro
010-224 80 00
orebro@lansstyrelsen.se
www.lansstyrelsen.se/orebro